

Jewish Education and Culture in Scandinavia. The importance of this centre is documented by the fact that the first Chair of Jewish Studies in Sweden has been established by the University in Lund, in 1988.

Littera Judaica was the name of the quarterly published 1974–1975 by the *Hillel House and the Scandinavian Lodge Council*, in co-operation. This was, in December 1975, succeeded by *Scandinavian Jewish Studies/Nordisk Judaistik*, edited by *The Scandinavian Society for Jewish Studies/Sällskapet för Nordisk Judaistik*, founded at the turn of the years 1973/74. In the new paper, the readers were on the back page of the paper (1979–1983) offered left-overs of *Littera Judaica* at reduced prices. The undersigned was the founder of *Littera Judaica* and head of the editorial board.

Hans W Levy

Videnskabelig oversættelse af den hebraiske bibel

Hvis en kristen prædiken skal være et Kristus-vidnesbyrd, kan vi ikke med god samvittighed prædike over en tekst fra Det gamle Testamente. Det egentlige, det vi skal prædike om, findes ikke i teksten, før vi selv lægger det ind i teksten.¹

Professor, dr.theol. Eduard Nielsen

Der findes efterhånden videnskabelige oversættelser af de fleste oldtidsskrifter. En markant undtagelse springer imidlertid i øjnene: den hebraiske bibel. Så vidt undertegnede er orienteret, eksisterer der ikke en moderne, gennemført videnskabelig oversættelse heraf, udarbejdet af faguddannede filologer i humanistisk regi.² En oversættelse, der tilstræber konsekvent at gengive den hebraiske tekst på "egne" præmisser uden hensyntagen til dens ekstensive virknings- og fortolkningshistorie.

Dette er ikke så spektakulært, som det måske umiddelbart lyder. Både jødedom og kristendom er fortsat levende verdensreligioner, og det har traditionelt været jødiske og kristne teologer, der har forestået oversættelsen af bibelen. Det har man vænnet sig til. I en grad, så de fleste vel uden videre opfatter bibeloversættelser som et jødisk-hhv. kristen-teologisk prægativ, hvis ikke uudtalt "monopol".

En konsekvens af disse omstændigheder er imidlertid, at de allerfleste bibeloversættelser er mere eller mindre eksplicit *konfessionelt* funderet. Det indebærer, at de er tilvejebragt med et religiøst brugssigte for øje, og at de tager særlige *tekstfremmede* hensyn til den *postbibelske* tradition, liturgi og lignende.

Denne problematik er særligt accentueret i kristen kontekst. Fundamentalt i kristen tro er således en kristen grundforståelse af den hebraiske bibel. At denne tekstantologis hovedgud er den samme som Det nye Testaments. At den indeholder en lang række profetier om Kristus såvel som grundlaget for den kirkelige dogmatik.

De fleste teologer er enige om, at kristendommen på sin vis er uforståelig, hvis ikke meningsløs, dersom den hebraiske bibel ikke er en kristen tekstsamling. Siden oplysningstiden har dette nødvendigvis været et problem for den kristne kirke. En af de måske sikreste og mest uopgivelige erkendelser inden for bibelvidenskaben de sidste par hundrede år har nemlig været, at den hebraiske bibel *eo ipso* ikke kan betragtes som en kristen tekstsamling. I al fald ikke i nogen dokumenterbar forstand. Den hebraiske bibels hovedgud inkarnerer talrige, undertiden uforenelige, forskelle fra den nytestamentlige. Der er strengt taget ikke en eneste forudsigelse af Kristus i denne bog, og dens selvforståelse er i al væsentlighed dispat med den nytestamentlige og kirkelige. Set ud fra et moderne historiesyn kan dette næppe siges at være overraskende i betragtning af, at samtlige hebraiske bibeltekster hidrører fra førkristen tid.

Det hverken kan eller bør naturligvis forhindre kristne mennesker i at *tro*, at den hebraiske bibel vidner om den nytestamentlige frelserfigur fra a-z. Men ret skal være ret. Der *står* ikke et ord om det i den hebraiske grundtekst.

Konfessionel versus videnskabelig bibeloversættelse

I majoriteten af moderne, ”officielle” bibeloversættelser har man ikke taget nogen afgørende konsekvens af de dybtgående ændringer i bibelsynet, som oplysningstiden førte med sig. I det følgende vil dette blive eksemplificeret og dokumenteret med en kort præsentation af de retningslinier, der ligger til grund for den nyeste danske, svenske og norske såvel som engelske bibeloversættelse i jødisk regi.

Om den nye danske bibel, der blev udgivet af Det Danske Bibelselskab i 1992, skrev daværende generalsekretær for Det Danske Bibelselskab og hovedansvarlig for oversættelsesarbejdet, Niels Jørgen Cappelørn, i 1990 følgende:

... retningslinierne for både oversættelsesarbejdet og revisionsarbejdet såvel som kommissoriet for revisionskomiteen forudsætter, at det er en kirkebibel, vi stiler imod med den nye oversættelse.³

Og en ”kirkebibel” definerer han i det følgende bl.a. således:

En dansk kirkebibel er en bibel, der består af oversættelser, som tager hensyn til dansk salmetradition. (...) En dansk kirkebibel er en bibel, der består af oversættelser, som tager hensyn til liturgien. (...) En dansk kirkebibel er en bibel, der består af oversættelser, som er blevet til ud fra den grundopfattelse, at Det gamle og Det nye Testamente udgør en bibelsk og frelseshistorisk helhed, og at den gamle og den nye pagt må forstås i lyset af hinanden. (...) Og derfor skal både bibelforskning og kirkens tradition indgå i oversættelsesarbejdet. (...) En dansk kirkebibel er en bibel, der består af oversættelser, der udgør en kanonisk samling af tekster og ikke en samling af religionshistoriske tekster.⁴

For 1992-oversættelsens vedkommende gjorde denne fremgangsmåde sig i særlig grad gældende, da Niels Jørgen Cappelørn – efter at prøveoversættelserne i 1988 lå færdige – under hårdt pres fra den kirkelige, danske højrefløj oprettede en revisionskomité, hvis kommissorium bl.a. var ”at drøfte og træffe beslutning om oversættelsen af steder i Bibelen, som spiller en afgørende teologisk rolle i den

kirkelige tradition, herunder steder i Det gamle Testamente, som er citeret i Det nye Testamente.”⁵ I revisionskomiteen blev i alt hele 600 skriftsteder og 5.700 allusioner de to testamenter imellem taget under kirkelig behandling og omhyggelig samordning.⁶

Heller ikke den nyeste svenske oversættelse, Bibel 2000, udgivet af Det Svenske Bibelselskab i 2000, forekommer at være blevet udfærdiget på et rent videnskabeligt grundlag. Ganske vist synes de kirkelige hensyn væsentligt mindre fremtrædende end i den danske nyoversættelse, men de er der. Bl.a. til den svenske kirke, dens tradition og liturgi. Det fremgår af oversættelsens forord:

Den skall ha siktet inställt på nuets och framtidens krav utan att därför utestänga traditionens. Den skall vara ägnad för gudstjänstbruk men också lämpa sig för grundläggande och högre undervisning. Den skall fungera vid enskild andakt och privat läsning, men man skall också kunna läsa den högt från predikstol, på scen och i studio. Den skall vara så stram i formen att den kan användas vid liturgisk läsning och sång.⁷

I den nyeste norske bibeloversættelse, udgivet af forlaget Norsk Bibel A/S i 1988, er der lagt særlig emfase på at bibeholde bl.a. den kirkelige bibeltraditions *sprogbrug*:

En kan ikke late som om Bibelen aldri før har været oversatt til vårt språk, så ”ny” skal en bibeloversettelse ikke være. Tvert imod bør vi legge vinn på å knytte oss til den levende norske bibeltradisjon som finnes i vårt folk. (...) Bibelteksten er jo en religiøs tekst, og den er nedtegnet i et religiøst språk. Slik har vi også her i vårt land et religiøst språk, et bibelspråk som er tilknyttet en bibeltradisjon som går flere hundreår tilbake i tiden. Det ville være meningsløst å ødelegge et slikt redskap for det bibelske budskap. Derfor har vi i vor oversettelse lagt vinn på å bevare dette bibelspråk.⁸

Også i jødedommen kan der gøre sig substantielle forskelle gældende mellem den hebraiske bibels selvforståelse på den ene side og dens receptions-historie på den anden side. I den nyeste engelske oversættelse af den hebraiske bibel i jødisk regi, *Tanakh: The Holy Scriptures, The New JPS Translation according to the Traditional*

Hebrew Text, udgivet af The Jewish Publication Society i 1985, har hensynet til sidstnævnte tilsyneladende spillet en nævneværdig rolle. Af oversættelsens forord fremgår således:

...the earliest Jewish translators were also influenced by the widely held view that, along with the Written Law (*torah she-biktav*), God had given Moses on Mount Sinai an Oral Law (*torah she-be'al peh*) as well; so that to comprehend God's Torah fully and correctly, it was essential to make use of both. Thus, when a translation of the Hebrew Bible into the Judaic-Arabic vernacular was deemed necessary for Jewry in Moslem countries toward the end of the first millennium, the noted philologist, philosopher, and community leader Saadia Gaon (882–942) produced a version that incorporated traditional Jewish interpretation but was not based on word-for-word translation; at the same time, it was a model of clarity and stylistic elegance. The present version is in the spirit of Saadia.⁹

En tekstuel undersøgelse af de traditionsbetingede hensyn, der er blevet taget i de omtalte oversættelser, ville være på sin plads, men det falder uden for denne fremstillings rammer. For nærværende turde det – på grundlag af de overordnede retningslinier – være tilstrækkeligt at have godtgjort, at oversættelserne i større eller mindre omfang bevidst tilgodeser forhold, der for enhver nøgtern, historisk-kritisk betragtning ikke gør sig gældende i den hebraiske bibeltekst selv.

Det er indlysende, at de dermed ikke lever op til de krav, man normalt stiller til en videnskabeligt, akademisk funderet oversættelse. En ikke-konfessionel tilgang vil ifølge sin definition tilstræbe at gengive den hebraiske bibel konsekvent på "egne" præmisser. Det vil den i princippet gøre *uafhængigt* af tekstsamlingens omfattende virkningshistorie i både jødisk, kristen og islamisk tradition. Og her burde det være oplagt, at en fremgangsmåde, der tager hensyn til en række postbibelske forhold – såsom den middelalderlige jødiske tradition, den kirkelige tradition og dogmatik, salme- og liturgitradition samt den kirkeligt betingede sprogbrug – i oversættelsen af den 2–3000 år gamle hebraiske bibel, ikke kan siges at

være i overensstemmelse med det videnskabelige ideal om at oversætte en tekst på dens egne historiske, religiøse og kulturelle præmisser.

Årsagen hertil skal givetvis til dels søges i følgende (prekære) forhold:

For the most part religious communities interpret their Scripture in the light of the doctrine and practice they have come, by custom and usage, to regard as correct. Thus any conflict there may be between Scripture and doctrine is masked, and is deprived of its power to threaten.¹⁰

I denne forbindelse skal det understreges, at der for så vidt ikke er noget odiøst i en konfessionelt funderet oversættelse af den hebraiske bibel. For det første er der ca. 2000 års tradition for denne type oversættelse. For det andet er den en uundværlig kilde til at forstå den rigt facetterede religion og kultur, som den har afstedkommet i disse 2000 år. Således betragter har den sin eksistensberettigelse.

Når dette er sagt og anerkendt, må oplysningstidens skelsættende erkendelser imidlertid tages alvorligt. Bl.a. at den moderne historisk-kritiske videnskabs syn på centrale felter er uforeneligt med et konfessionelt syn på den hebraiske bibel som berørt indledningsvis. At det giver mening at drage et skel imellem, hvad man på grundlag af bl.a. arkæologi, tekstkritik og tekstanalyse *ved*, og hvad man på grundlag af en religiøs tradition og dogmatik *tror*.

Dette afstedkommer et naturligt krav om, at der bør foreligge alment tilgængelige, videnskabeligt forsvarlige oversættelser af den hebraiske bibel, ligesom der foreligger konfessionelle. Oversættelser, der så uforudindtaget som muligt gengiver det, der efter al sandsynlighed står i teksten, og som primært udarbejdes af faguddannede semitiske filologer og hebraister. Gerne i humanistisk regi.

Spørgsmålet er måske i sidste ende, om moderne, sekulære undervisningssystemer overhovedet kan være andet bekendt end at have gennemført videnskabelige bibeloversættelser til rådighed? Ikke mindst set i lyset af det multireligiøse samfund, som den vestlige verden i stigende grad bevæger sig henimod. Som bekendt udgør den hebraiske bibel et centralt element i (den historiske baggrund for) hele tre verdensreligioner, jødedom, kristendom og islam.

Ny, videnskabelig oversættelse af den hebraiske bibel i Danmark

Faktisk er der for et par år siden blevet taget initiativ til en ny, ikke-konfessionel oversættelse af den hebraiske bibel i Danmark. Det er en gruppe semitiske filologer, der har iværksat et pilotprojekt, der i 2000 er blevet tilknyttet Orientalisk og Judaistisk Afdeling, Det Kongelige Bibliotek. Dets formål har været at udarbejde en grundig introduktion til en ny oversættelse, der i detaljer ekspliciterer dens baggrund, retningslinier og bevæggrundene herfor. Dertil kommer en prøve på en annoteret nyoversættelse af 1. Mosebog 1–12 og Esajas 1–12.

Det indledende projektarbejde har udmøntet sig i manuskriptet *Ny bibeloversættelse – på videnskabeligt grundlag. Introduktion og prøveoversættelser* (planlagt udgivelse forår 2001).

At nyoversættelsen af 1. Mos. 1–12 og Es. 1–12 karakteriseres som en ”prøve”, betyder bl.a., at dens retningslinier er foreløbige. Dette indebærer, at der på grundlag af en videnskabeligt funderet kritik vil være plads til at foretage ændringer, og at der vil være mulighed for at tage hensyn til nye erfaringer og nye forskningsresultater i fremtidens oversættelsesarbejde. I den forstand vil den endelige oversættelse qua *videnskabelig* oversættelse for så vidt også være en prøveoversættelse, eftersom ethvert resultat af videnskabeligt arbejde med oldtiden næsten pr. definition er af foreløbig karakter.

Det er på nuværende tidspunkt hensigten, at oversættelsen i fremtiden skal udkomme i to udgaver: I en flerbinds annoteret *studieudgave*, udgivet successivt de kommende år, og i en étbinds ikke-annoteret *standardudgave*, udgivet når oversættelsen af hele den hebraiske bibel foreligger. Oversættelsens primære målgruppe er undervisningssystemet på alle niveauer – fra folkeskolen over gymnasiet til universitetet, inklusive lærerseminarier og højskoler; men den er naturligvis også rettet mod alle, der er interesserede i at læse den hebraiske bibel på dens ”egne” præmisser.

I det følgende vil retningslinierne for den nye oversættelse blive præsenteret. Eftersom de i den ovenfor nævnte bog er blevet forklaret, diskuteret og begrundet i stor detalje, vil de i det følgende kun blive fremlagt i korte, overordnede hovedtræk:

1) Nyoversættelsen vil afspejle den hebraiske bibeltekst eksklusivt i lyset af dens "egen" kontekst. Dette indebærer, at den tilvejebringes ud fra en forståelse af det, som den hebraiske bibel historisk set er ifølge de fleste bibelforskere: den bedste – om end en kun indirekte og af mange årsager problematisk¹¹ – kilde til det israelitisk-jødiske folks religion, religiøse historie og selvforståelse omkring det første årt. f.v.t. Dette betyder bl.a., at der så vidt muligt må ses bort fra en senere postbibelsk *jødisk* tradition, hvilket fundet af de såkaldte Dødehavsskrifter med en væsentlig højere grad af sikkerhed end tidligere har muliggjort. Det indebærer også, at den ikke kan blive til under hensyntagen til Det nye Testamente eller til den kristne tradition – det være sig f.eks. dens dogmatik, salme- og liturgitradition eller til kirkepolitiske interesser – eftersom samtlige hebraiske bibeltekster stammer fra *førkristen* tid.

2) Oversættelsens tekstforlæg er det hebraiske bibelhåndskrift *codex Aleppo* (CA) fra ca. 925, der i disse år er under udgivelse i *Hebrew University Bible* fra Jerusalem. Da dette håndskrift imidlertid ikke er komplet, bliver det ældste – og stort set identiske – komplette hebraiske bibelhåndskrift *codex Leningrad* (CL) fra 1009, der optræder i *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, i supplerende øjemed også benyttet.

3) Oversættelsen vil konsekvent følge CA/CL – både deres konsonanttekst og vokaler – i det omfang, disse codices overhovedet giver mening ifølge oversætterne. Selv om disse håndskrifter ganske vist hidrører fra middelalderen, kan bl.a. Dødehavsskrifterne og (indirekte) Septuaginta sandsynliggøre, at de i al væsentlighed afspejler en (førkristen) oldjødisk forståelse af den hebraiske bibel. I tilfælde af en uoversættelig læsemåde vil andre tekstvidner og/eller nært beslægtede udtryk fra andre semitiske sprog blive lagt til grund for oversættelsen. Der vil kun blive foretaget konjektureer af CA/CL som sidste nødløsning på et tekstuel problem. Undertiden vil der også blive foretaget forsøg på rekonstruktion af ældre læsemåder end CA/CL, men disse rekonstruktioner vil blive henlagt til noteapparatet på grund af dette arbejdes principielt hypotetiske karakter: Vi ved endnu ikke – heller ikke efter fundet af Dødehavsskrifterne i 1947ff. – om der nogensinde har eksisteret en

tekstform, som med en vis rimelighed kan defineres som en "originaltekst", "urtekst" el. lign.; det betyder bl.a., at enhver tekstkritisk differentiering af ældre og yngre læsemåder altid vil være forbundet med en større eller mindre grad af subjektivitet. Deciderede tekstlakuner vil blive begrænset til et absolut minimum, eftersom oversættelsens målgruppe, som nævnt, ikke først og fremmest er universitær forskning, men hele undervisningssektoren.

4) Med henblik på klarificeringen af tilsyneladende korrumpere ord (afskriverfejl), *hapax legomena* og obskure grammatiske konstruktioner vil alle semitiske og alle relevante ikke-semitiske sprog og dialekter blive konsulteret. Denne tilgang, som repræsenterer et uundværligt komplement til den tekstkritiske, har sin eksistensberettigelse i følgende tre faktorer. Dels, at klassisk hebraisk morfologisk, strukturelt og semantisk set udgør en integreret del af de semitiske sprog, hvilke eksempelvis omfatter arabisk, akkadisk, ugaritisk, fønisk, aramæisk, hebraisk, etiopisk. Dels, at den hebraiske bibel indeholder en række låneord fra både semitiske og ikke-semitiske nærorientalske sprog, såsom sumerisk, ægyptisk, hittitisk, persisk og græsk. Og dels, at den oprindelige betydning af sjældent forekommende udtryk såvel som udtryk i de ældste kilder af den hebraiske bibel i tidens løb kan være gået tabt. I den sproglige analyse vil der imidlertid blive lagt større vægt på en synkronisk, kontekstuel, end en diakronisk tilgang. Komparativ filologi kan i bedste fald kun anvendes til at angive det betydningspektrum, inden for hvilket et uklart hebraisk udtryk kan forstås.

5) Oversættelsen vil indeholde dels filologiske og tekstkritiske noter, dels realkommentarer med historiske, kultur- og religionshistoriske oplysninger. Førstnævnte vil gøre rede for de radikalt uoversættelige steder og reelle flertydigheder, der er i den hebraiske tekst, såvel som gøre opmærksom på diverse tekstkritiske/filologiske dispositioner og signifikante tekstvarianter; dette indebærer f.eks., at når et udtryk kun optræder 1-3 gange i den hebraiske bibel, vil oldtidsoversættelserne, relevant komparativt ordstof og de mest fremtrædende middelalderlige jødiske kommentatorers oversættelsesforslag blive præsenteret. Realkommentarerne vil bl.a. kort henvise til inskriptioner, diverse kildekrifter og kulturelle forhold fra old-

tidens Nære Orient af relevans for (forståelsen af) den hebraiske bibel. Derimod vil der blive renonceret på det store antal skrift-henvisninger til Det nye Testamente, som mange hebraiske bibeltekster i konfessionelle oversættelser er ledsaget af, og som formidler en kristologisk tolkning af de (førkristne) hebraiske tekster.

6) Oversættelsen vil så tekstnært, som det er muligt på et alment forståeligt og nutidigt dansk, gengive den hebraiske bibelteksts indhold og form. At der vil blive lagt vægt ikke blot på formidlingen af originalsprogets indhold, men også dets form, hænger bl.a. sammen med det faktum, at den hebraiske bibel ud fra både en kulturel, religiøs og lingvistisk betragtning er overordentlig *fremmedartet* i forhold til en moderne vestlig, sekulariseret tænkemåde. Og skal det med den højeste grad af sikkerhed og uforudindtagerthed lykkes at formidle et indtryk af den 2–3000 år gamle nærorientalske bibeltekst i sin helhed, må såvel dens semantiske indhold som dens formelle struktur prioriteres. Hebraicismen i den danske oversættelse vil m.a.o. ikke blive undgået for enhver pris, sådan som der er en klar tendens til i mange nyere bibeloversættelser. Den hebraiske bibelteksts form vil imidlertid kun blive gengivet i det omfang, at det er dansk-sprogligt muligt, semantisk for-svarligt og kommunikativt holdbart.

7) Oversættelsen vil i talrige tilfælde indeholde en anden gengivelse af den hebraiske bibelteksts egennavne end den absolutte majoritet af traditionelle kirkeoversættelser, der er præget af alt andet end konsistens på dette område. I modsætning til disse, der undertiden følger den hebraiske tekst, undertiden de græske og latinske oldtidsoversættelsers transskription, vil de hebraiske egennavne konsekvent blive gengivet så lydært, som det inden for det danske alfabets rammer er muligt (f.eks. Hawwa i stedet for Eva, Jeshajahu i stedet for Esajas etc.). Diakritiske tegn, der i fagvidenskabelig transskription appliceres ekstensivt, vil ikke blive anvendt i selve oversættelsen.

8) Navnet på den hebraiske bibels hovedgud, (tetragrammet) *JHWH*, vil blive gengivet med "Jahwæ", der inden for den moderne filologi betegnes som den mest sandsynlige rekonstruktion af navnets form og udtale. Dermed renonceres der på den traditio-

nelle omskrivning "Herren", eftersom gudenavnet må opfattes som et fundamentalt element i de religiøse grundopfattelser i den hebraiske bibel. Heller ikke *Adonaj* vil blive gengivet med "Herren", men – mere tekstnært – med "min Herre". Kun den præcise oversættelse "Herren" af *Ha'adon* vil blive bibeholdt fra de konfessionelle oversættelser. *Seba'ot*, der er det oftest forekommende tilnavn til Jahwæ i den hebraiske bibel, vil blive gengivet med "hærenes (Jahwæ)". Den traditionelle gengivelse "hærskares (Herre)" må derimod anses for antikveret dansk, og set i lyset af den danske bibel- og salmetradition vil den for en del mennesker givetvis også vække associationer i retning af et himmelsk kor af lovprisende engle el. lign. I den hebraiske bibel forekommer *Seba'ot* derimod først og fremmest at være betegnelsen for Jahwæ i hans egenkab af krigsgud, den øverste leder af både de himmelske og jordiske (Israels) hære. (*El*) *Shaddaj*, en gudebetegnelse, der er tilknyttet Jahwæ, vil blive transskriberet som ethvert andet egennavn i den kommende oversættelse. Dette skyldes dels, at det endnu ikke er lykkedes forskningen et udfinde en etymologi, der tilfredsstillende ekspliciterer udtrykkets forekomst i den hebraiske bibel, dels at (*El*) *Shaddaj* tilsyneladende anvendes som et alternativ theonym for Jahwæ; et navn, hvis betydning allerede på "bibelsk" tid var blevet obskurt. Den traditionelle gengivelse "den Almægtige" er uden konsistent indholdsmæssigt grundlag i den hebraiske bibel og reelt uden filologisk grundlag i de semitiske sprog.

9) I forbindelse med identifikationen/oversættelsen af de ofte lidet eksplicite plante- og dyrenavne i den hebraiske bibel vil der i omfattende grad blive gået tværvideenskabeligt til værks. Ikke blot vil andre semitiske sprog end hebraisk, men f.eks. også zoologi, botanik og biologi – ikke mindst i et historisk, nærorientalsk perspektiv – blive inddraget i den sproglige analyse.

10) Oversættelsen vil ikke blive tituleret "Det gamle Testamente", eftersom dette er en kristen og en alene ud fra en kristen tradition forståelig betegnelse; set ud fra et jødisk perspektiv f.eks. er denne tekstantologi nemlig i en vis forstand ikke "gammel" (og blevet afløst af noget "nyt"), men højest aktuel; og set ud fra et historisk perspektiv er den et religionshistorisk kildekrift til en

gruppe menneskers religion og religiøse selvforståelse. Derfor vil oversættelsen blive udstyret med den akademisk set mere neutrale titel, den hebraiske bibel, som anvendt i denne artikel.

11) Som overskrifter til de enkelte bøger i den hebraiske bibel vil nyoversættelsen konsekvent anvende den jødisk-masoretiske traditionens egne titler – i modsætning til de fleste nyere bibler, der bruger betegnelser, der baserer sig dels på en gammel jødisk-kristen legende, dels på Septuaginta og dels på den jødiske tradition. For Pentateukens vedkommende repræsenterer dette en videreførelse af en udbredt praksis i oldtidens Nære Orient, ifølge hvilken litterære værker ofte benævnedes efter det første ord/den første sætning i disse.

12) Titlen på den nye oversættelse er også begrundet i det forhold, at den vil følge de bibelske bøgers *omfang* og *rækkefølge* i den jødiske kânon, *Biblia Hebraica*, der har placeret de såkaldte *Skrifter* til sidst. Denne rækkefølge er væsentlig ældre, end den som gør sig gældende i f.eks. officielle danske bibeloversættelser, hvis disposition af de bibelske skrifter går tilbage til Luther. Med sin i den hebraiske bibels overleveringshistorie innovative anbringelse af alle de regulære profetiske skrifter – og mere præcist med den såkaldte Elias-profeti – til sidst ønskede Luther at bygge bro til Det nye Testamente.

Med det nye initiativ er det i øvrigt første gang i dansk bibeloversættelsestradition, at det ikke er en gruppe teologer og gejstlige, men en gruppe faguddannede semitiske filologer, der står i spidsen for en bibeloversættelse. Det er også første gang i Danmark, at der udarbejdes en bibeloversættelse på et gennemført ikke-konfessionelt grundlag, der har hele undervisningssektoren og (sekundært) den almene befolkning som hovedmålgruppe. Så vidt udgiverne er orienteret, er det tillige første gang set i internationalt perspektiv, at et bibeloversættelsesprojekt med denne profil har set dagens lys.

Disse forhold betyder naturligvis ikke automatisk, at den nye oversættelse bliver ”rigtigere” end andre. Men at de indebærer en ny synsvinkel på flere vigtige områder og et forsøg på konsekvent at tilstræbe en videnskabelighed uden religiøse, dogmatiske præferen-

cer, turde være uomgængeligt. Eller formuleret på en anden måde: Det er det, der udgør den nye oversættelses *raison d'être*.

Projektgruppen

Projektgruppen har (indtil nu) bestået af følgende:

Redaktion:

Ulf Haxen, mag.art. i semitisk filologi, seniorforsker.

Jens-André P. Herbener, cand.mag. i religionsstudier og semitiske sprog (projektkoordinator og -leder).

Ebbe E. Knudsen, professor em. i semitisk filologi.

Karen Martens, cand.mag. i jødedom og hebraisk.

Philippe Provençal, cand.mag. i semitisk filologi, Ph.D.

Stig. T. Rasmussen, mag.art. i semitisk filologi, førstebibliotekar.

Konsulenter (bl.a.):

Søren Holst, cand.theol., Ph.D.-stipendiat.

Christian Høgel, klassisk filolog, Ph.D.

Heidi Laura, cand.phil. i jødedom, Ph.D.

Henrik H. Laursen, cand.theol., forskningsbibliotekar.

Georg Metz, journalist, redaktør og forfatter.

Flemming A.J. Nielsen, cand.theol., Ph.D.

Jørgen Sonne, cand.mag., forfatter.

Noter

1. *Hvorfor kan man ikke prædike over Gammel Testamente?*, i: Teologi og Tradition: Festskrift til Leif Grane, II. januar 1988, red. T. Grosbøll et al., Århus 1988, s. 60.

2. Det nærmeste, man i dag kommer på en strengt videnskabelig, gennemannoteret oversættelse af den hebraiske bibel, er det voluminøse mangebinds værk *Anchor Bible* (endnu ikke afsluttet). Men det er hovedsageligt udarbejdet af jødiske/kristne teologer.

3. Det Danske Bibelselskabs Årbog, København 1990, s. 31.

4. Det Danske Bibelselskabs Årbog, København 1990, s. 33f. Se også referat af Det Danske Bibelselskabs repræsentantskabsmøde d. 25.9. 1990, citeret af O. Kollerup: *Hvem bestemmer over Bibelen?*, Århus 1994, s. 57.

5. Det Danske Bibelselskabs Årbog, København 1988, s. 43.

6. Se O. Kollerup: *Hvem bestemmer over Bibelen?*, Århus 1994, s. 70.

7. S. 7.

8. Citeret fra <www.norsk-bibel.no>: *Bibelen. Den hellig skrift. Oversættelse 1988 – en redegjørelse.*

9. S. XVI.

10. J. Barton: *The Significance of a Fixed Canon*, i: Hebrew Bible/Old Testament vol. 1, ed. M. Sæbø et al., Göttingen 1996, s. 78.

11. Det er ingenlunde uproblematisk at ville forstå og oversætte de hebraiske bibeltekster i lyset af deres "egen" kontekst. Et centralt tema inden for den moderne forskning er ikke mindst dateringen af de hebraiske bibeltekster, og hvilken betydning denne datering må tillægges for vor forståelse af (formålet med) disse tekster. Er majoriteten af teksterne fra assyriske, babyloniske, persiske eller hellenistiske tid? Som en radikaliserende tendens i den ældre bibelforskning har en del nyere forskning søgt at sandsynliggøre, at de hebraiske bibelteksters brugbarhed som kilder til det gamle Palæstinas "realhistorie" må anses for minimal. Ifølge denne forskning er teksterne derimod først og fremmest udtryk for en jødisk elites litterære selvscenearbejdelse af fortiden, foretaget i den persiske-hellenistiske (og til dels også romerske) tidsepoke. I Danmark har specielt N.P. Lemche og T.L. Thompson gjort sig til talsmænd for dette synspunkt; se f.eks. Lemches: *Early Israel: Anthropological and Historical Studies on the Israelite Society before the Monarchy*, Leiden 1985 og *Die Vorgeschichte Israels: von den Anfängen bis zum Ausgang des 13. Jahrhunderts v. Chr.*, Stuttgart 1996, og Thompsons: *Early History of the Israelite People From the Written and Archaeological Sources*, Leiden 1992. Hvad angår den store optagethed i den moderne teologi af en sen datering af de hebraiske bibeltekster og en deraf følgende afvisning af deres beretninger som historiske, skriver H.J.L. Jensen (*Gammeltestamentlig Religion: en Indføring*, Frederiksberg 1998): "Det er fortsat muligt, at noget eller måske endog meget af det berettede er historisk korrekt eller i det mindste rummer en 'historisk kerne'; men vi kan ikke vide det med de informationer, der aktuelt står til vores rådighed, og vi bør derfor ikke bruge hypoteser, etableret på grundlag af så svage kilder, til at forklare forhold i teksterne, som i øvrigt et langt stykke kan beskrives og analyseres som det, de umiddelbart fremtræder som, nemlig som kilder til en religiøs mentalitet." (s. 15). Og videre: "det er ikke rimeligt at lade disse hypoteser, hvis skrøbelighed forskningshistorien gang på gang har demonstreret, bestemme tilgangen til de dimensioner af GT, som er tilgængelige ad en anden og mere ukompliceret vej." (s. 23).

J.A.P. Herbener

RIKTLINJER

för manuskript till Nordisk Judaistik

Allmänna instruktioner

Manuskript (artikel – recension – debattinlägg) skall vara författat på danska, norska, svenska, tyska, franska eller engelska. Artiklar bör ha ett omfång om ca. 4000–10000 ord, recensioner 500–1500 ord, och skickas till redaktionen på diskett (skriver i Word eller WordPerfect, alternativt konverterat till dessa) jämte en utskrift. Ej antagna artiklar returneras ej.

Författare till antagna artiklar får tillsänt 5 särtryck av sitt bidrag när tidskriften publicerats.

Manuskriptets utformning

a. Fotnoter bör hållas så korta som möjligt, numreras fortlöpande och anges i texten med en upphöjd arabisk siffra.

b. Artiklar skall förses med en litteraturlista som nämner använda verk. För litteraturlistans utformning, var vänlig följ nedanstående exempel: Urbach, Efraim E., 1979. *The Sages. Their Concepts and Beliefs*. Jerusalem. Friedman, Menachem, 1989. "The State of Israel as a Theological Dilemma" i: B. Kimmerling, *The Israeli State and Society*, Albany, 165-215. Kieval, Hillel J., 1997. "Persuading the Golem of Prague: Jewish Culture and the Invention of a Tradition", i: *Modern Judaism*, vol 17, 1-23.

c. Litteraturhänvisning bör ske genom efternamn och sidonummer (t.ex. Idel, 155). Flera verk av samma författare markeras med årtal (Idel 1988, 160) och i tillbörliga fall genom en kompletterande bokstav om man refererar till flera verk av samma författare från samma utgivningsår (Idel 1987a, 168; Idel 1987b, 66)

d. Rubriker sätts i någon större grad (punktstorlek) än huvudtext. Nytt stycken markeras genom dubbel radbrytning. Använd kursivering för att framhäva text; undvik att använda fetstil, understrykningar och / eller spärrande av ord för detta syfte. Citat, längre än tre rader, skrivs som självständigt stycke, utan citattecken och med mindre grad (punktstorlek) än övrig text. Utelämnade ord / meningar i citat markeras med tre punkter (...).

e. Citat på andra språk än danska, norska, svenska, tyska, franska eller engelska skall följas av en översättning till något av dessa.

f. Hebreiska, grekiska och arabiska (och andra) alfabeten kan användas. Undvik om möjligt diakritiska tecken vid transkribering.

g. Artiklar på skall åtföljas av en *abstract* på engelska om ca 200 ord.

h. Insända manuskript skall innehålla upplysningar om författarens namn samt adress (institutionsadress eller privatadress).

Guidelines in English

for articles submitted for publication are available from the office of publication.